

Jaargang 31

december 2016

nummer 87

Groeninga

Vriendenbulletin

STICHTING VRIENDEN VAN DE STAD GRONINGEN

COLOFON INHOUDSOPGAVE

Colofon

Redactie:

P. J. E. Bootsma
T. van der Meulen
M. L. Hintzbergen

Lay-out

C. Weis, Groningen

Druk:

Drukkerij C. Weis

Redactieadres (a.i.) :

H.W. Mesdagplein 6
9718 HR Groningen
Tel 050 5890776
meulen1@xs4all.nl

Afbeelding omslag:

Reitdiephaven

foto: Tom van der Meulen

Kopijdatum

nummer 88:
15 januari 2017

Kopij aanleveren in Word,

foto's:
JPEG, Tiff of EPS

Inhoudsopgave:

Tom van der Meulen

Van de voorzitter

3

Jeroen de Willigen

Architectuurmanifest Groningen

4

Paul van Bussel

*Reactie op Architectuurmanifest Groningen
van stadsbouwmeester Jeroen de Willigen*

7

Angeniet Rubingh

Reactie Vrienden van de stad

7

Douwe-Anne Walsma

Gerard van de Poll, voorzitter van de Noorderplantsoenbuurt

8

Angeniet Rubingh

Krijgt Groningen wat het verdient?

11

Tom van der Meulen

Reitdiephaven

12

Pieter Bootsma

"Wij onderscheiden ons door kennis, product en service"

15

Angeniet Rubingh

Het gemeentebestuur krijgt er van langs....

16

Tineke Vooyo

Francien van Soest

17

Activiteitenagenda, oproep

18

Groningana

19

Van de voorzitter

Dit laatste bulletin van het jaar 2016 biedt opnieuw een keur aan artikelen over Groningen. We zijn er zeer mee ingenomen dat de stadsbouwmeester Jeroen de Willigen ons toestemming heeft gegeven zijn 'pamflet' over Groningen architectuurstad in ons bulletin te publiceren. Voor hem een mooi middel tot verspreiding van zijn gedachtengoed, voor ons tevens aanleiding om een aantal mensen te vragen

wijkorganisaties in Groningen. Na Esther Klaver van het A-kwartier in het bulletin van juni nu Gerard van de Poll van de Noorderplantsoenbuurt. De Vrienden streven er naar hun blik, die traditiegetrouw nogal (maar zeker niet exclusief!) op de binnenstad was gericht, te verbreden. Meer zicht krijgen op wat de mensen in de diverse wijken bezighoudt. Mogelijk – en hopelijk – strekt dit tot wederzijds voordeel van

interessante dingen. Zo is bij vonnis van de Rechtbank Noord Nederland, locatie Groningen, ter zake van het verbouwen en opbouwen van een appartementencomplex (3 bouwlagen met studentenkamers op een garage) achter de woning Balistraat 6 bepaald dat deze toren weer afgebroken moet worden. Voor deze toren was na toetsing aan het bestemmingsplan Korrewegwijkde Hoogte 2009, Bouwbesluit 2012, Welstandsnota en Groninger bouwverordening een vergunning verleend. Daarbij was er de mogelijkheid bezwaar aan te tekenen. Dat hebben de eigenaars/bewoners van de omliggende woningen niet gedaan. Maar met een civiele procedure hebben zij alsnog bereikt dat de toren gaat worden afgebroken. Overweging van de rechtbank was dat uit de motivering van de vergunningverlening niet bleek dat het college naast de getoetste publiekrechtelijke nor-

. . . dat de toren gaat worden afgebroken.

over het stuk hun licht te laten schijnen – iets wat ook De Willigen van harte hoopt. Dus opnieuw een aflevering met een behoorlijk architectonisch gehalte. Helaas was het niet mogelijk alle reacties tijdig te ontvangen. U heeft er dus nog wat te goed, dus beschouwt u dit nummer als een 'bewaarexemplaar'. In de aflevering van februari 2017 zult u nog meer reacties op het stuk van De Willigen aantreffen.

In dit nummer verder een voortzetting van de serie met interviews met

Vrienden en wijkorganisaties. De 'trend naar buiten' is natuurlijk ook al ingezet met de verhalen over de zuidelijke ringweg. Een impressie van een bijeenkomst van de samenwerkende wijkverenigingen in Groningen-zuid en de actiegroep Groningen Verdient Beter over deze weg treft u aan in dit bulletin. Een artikel over het Reitdiephavengebied past eveneens in deze lijn.

Dit alles wil niet zeggen dat we de binnenstad hebben afgezworen. Dat zouden we niet eens kunnen! Maar er is meer in Groningen en de binnenstad is niet voor een ieder de vanzelfsprekende huiskamer waar elke Groninger op zijn minst wel eens per week verkeert. Groningen is tenslotte ook veranderd en is niet (meer) alleen de stad met maar één centrum. Diverse wijken bevatten elementen met een wijk overstijgende betekenis, niet alleen functioneel maar ook naar stedenbouwkundig en architectonisch voorkomen. En in de wijken buiten de binnenstad gebeuren ook de nodige

men ook de belangen van omwonenden uitdrukkelijk bij de besluitvorming heeft gewogen. Initiatiefnemer Veldboom had er dus, aldus de rechtbank, niet op mogen vertrouwen dat de bewoners met een civielrechtelijke procedure niet met succes tegen het opgerichte bouwwerk konden ageren (ik volg met enige vrijheid de formulering van de rechtbank). Dus initiatief nemen en risico nemen (een procedure kost geld) kan wel degelijk wat opleveren. Maar we moeten nog afwachten of Veldboom in hoger beroep gaat. We houden u op de hoogte.

Tenslotte: Jan van der Laan neemt per 31 december afscheid als bestuurslid. Vanaf 1995 was hij bestuurslid van de Stichting, vanaf 1996 secretaris en vanaf 2005 tevens penningmeester. Van 2000 tot 2009 zat hij ook nog in de redactie van het bulletin. Een man met een schat aan ervaring en met grote verdiensten voor de stichting. Jan, grote dank voor je betrokkenheid bij en inzet voor de club!

Architectuurmanifest Groningen

Inleiding

Groningen is nog steeds geneigd om zich 'architectuurstad' te noemen. We moeten echter constateren dat deze architectuurstad enkel nog op papier bestaat. In de hoofden van bestuurders en in de ideeën en wensen die wij als vakbroeders tegen beter weten in tegen elkaar blijven uitspreken. Een 'stad met architectuur' zijn we nog steeds, maar een architectuurstad, waarin het ontwerpen aan de stad structureel op de agenda staat en de aandacht voor architectuur fundamenteel onderdeel is van stedelijk beleid en stadsontwikkeling? Nee, helaas, de resultaten van de afgelopen jaren staven deze bewering gewoonweg niet.

Een bewust ingezette ontwikkeling is dit wellicht niet, maar wanneer we kritisch naar onze praktijk kijken, ontwaren we een aantal 'frustrerende' tendensen. Onze ontwerp-oefeningen maken zich los van de stad, alsof de liefde voor ons vak heeft plaatsgemaakt voor gemakzucht. Projecten worden onbeholpen in de context gesitueerd, geven blijk van verbeeldingsloosheid, hebben een inwisselbaar en veelal uitgesproken tijdelijk karakter, met schrale ruimtes en de 'verkarbonisering' van Groningen tot

gevolg: niet alleen de kwaliteit van onze ontwerpen, ook die van de uitvoering is op een historisch dieptepunt beland. Het publieke karakter van de architectuur lijkt een individualistisch vormenspel geworden, de karakteristieke, duizend jaar stedelijke ontwikkeling van Groningen onwaardig.

En het is alsof we liever wegkijken, onbesuisd ons werk doen zonder goed om ons heen te kijken. Onder invloed van politieke en maatschappelijk onlusten verliest de architectuur het van proceszorg en bouwmanagement; het ontwerpen en bouwen is amper aan elkaar gerelateerd. Ontwerp- en tekenbureaus zijn verworpen tot papieren bureaucratieën, bekommeren zich niet om de uitvoering of bijdrage van hun architectuur aan de stad, gebruiken 'marktwerking' als verantwoording voor een opportunistische bedrijfsvoering. Hebben we een praktijk opgetuigd die de aandacht afleidt van de werkelijk bijdrage van ons werk aan het stedelijk weefsel, onverschillig is voor de positie en betekenis van architectuur als onderdeel van de stad? Voor zover er nog een architectuurvertoog is in Groningen, is de aandacht voor het specifieke karakter van ons vakgebied volledig verdampt.

In een stad die zich *City of Talent* noemt, is dit voor de architectuur een karige score. We hebben de mond vol van kennis-economie en 'bouwoffensief', maar maken ondertussen woningen waar de bedenkers van het *Existenzminimum* zich voor zouden schamen. We praten over geld, op momenten dat we eigenlijk over de kwaliteit van onze plannen moeten praten. En dat is raar, want aandacht voor de architectuur van de stad is niet alleen van belang voor onze vakgemeenschap. De stad is een publieke plek bij uitstek, waarin iedereen gebaat is bij een hoogwaardig ingerichte ruimte. Weloverwogen aandacht voor het ontwerp is van belang voor het wonen in de stad, voor de kwaliteit van leven, voor de waarde van de stad als geheel. Juist omdat de stad een collectief 'bezit' vertegenwoordigt, baart de huidige praktijk ons zorgen - zorgen die tot de vier punten van dit architectuurmanifest hebben geleid.

Punt 1. Liefde voor de stad
Nog steeds heeft Groningen de ambitie om architectuurstad

te zijn en de term zelf biedt hiervoor het beste perspectief. Willen we weer architectuurstad zijn, moeten we 'architectuur' en 'stad' met elkaar verbinden. Dit betekent niet dat buiten de stad geen architectuur kan worden gerealiseerd, maar wel dat architectuur, in een stedelijke context, altijd nauw verbonden is met de stedenbouwkundige discipline, de landschappelijke inrichting en het ontwerp van de openbare ruimte.

Architectuur moet altijd verantwoording afleggen aan de stad en antwoord geven op de vraag hoe op een positieve wijze wordt bijgedragen aan het bouwwerk van de stad als geheel, hoe wordt vormgegeven aan de ziel en de identiteit van de stad. De geest die Groningen in het laatste kwart van de twintigste eeuw overtuigend tot architectuurstad maakte, kwam letterlijk voort uit een begeestering voor de stad, uit oprechte interesse voor de opgaven van de stad, uit nieuwsgierigheid naar de stad, uit de zoektocht naar de specifieke betekenis van deze stad; kortom, uit liefde voor de stad Groningen.

Dit manifest roept op om de liefde voor de stad weer een prominente plaats te geven in het ontwerpen aan Groningen, in het discussiëren over en met de stad en in het voeren van een bevlogen vertoog over de stad. Kunnen we onze liefde, betrokkenheid en bedachtzaamheid weer aan het werk zetten? Kunnen we onze verbeeldingskracht weer aanwenden om de ruimtelijke en

stedelijke opgaven van onze tijd op een voor Groningen waardige manier te benaderen?

Punt 2. De onontkoombare context

Architectuur is een bij uitstek publieke discipline, in de kern collectief, altijd onlosmakelijk verbonden met het collectieve geheugen dat de stad vertegenwoordigt en nooit los te zien van de maatschappelijke realiteit - of we dat nu willen of niet. Architectuur is altijd onderdeel van een groter ruimtelijk geheel, altijd onderdeel van een langer voortdurend verhaal. *Wat architectuur is, wordt vooral bepaald door waar het is en wanneer.* Hoewel de twintigste eeuw ons heeft doen willen geloven dat de traditie met een harde breuk heeft plaatsgemaakt voor de moderniteit, bleek ook het modernisme gewoon aan de wet van de historische continuïteit onderworpen te zijn. In plaats van op zoek te gaan naar unieke, individuele en opvallende architectonische triomfen zouden we met onze architectuur moeten streven naar samenhang en continuïteit. 'Nieuwheid' en innovatie zijn immers geen verworvenheden of verdiensten op zich. De architectuurgeschiedenis lijkt zich soms te lezen als een aaneenschakeling van hoogwaardige incidenten, maar verbeteringen in de architectuur presenteren zich eigenlijk als kleine stappen. Er is ruimte voor monumenten, specifieke stedelijke momenten en afgewogen architectonische uitzonderingen, maar slechts in verhouding tot de continuïteit van de bestaande stedelijke ruimte zijn deze op waarde te schatten.

De geschiedenis van de stad is in duizenden jaren gegroeid, steeds met minimale wijzigingen en onmerkbare verschillen; de architectuurgeschiedenis ontvouwt zich als een onzichtbaar vernieuwende continuïteit.

Als we een architectuur willen die past in deze continuïteit, die bescheiden en misschien zelfs alledaags is, dan moeten we ons werk en de studie van ons vak richten op het bestendige karakter van de stad en op de bijdrage van de architectuur hierin. Dit vereist onderzoek naar de compositie van bebouwing en stedelijke ruimtes, maar ook naar de relatie tussen bebouwing en programma. Juist met oorspronkelijk en op Groningen gericht onderzoek verbreden we ons vakmanschap. Met lokale kennis en ervaring, maar ook met expertise van buitenaf zullen we elkaar moeten uitdagen om ons ambacht passend te ontwikkelen; een ambacht niet gericht op experimenten of innovatie, maar op het opbouwen van een vakgebied en het leggen van fundamenten, ontwerp na ontwerp, werk na werk; een vakgebied dat bestaat bij de gratie van continuïteit.

Punt 3. De klauwen van het stedelijk weefsel

Dat we de ruimtelijke en architectonische continuïteit soms even uit het oog verliezen, is opmerkelijk. Het voortschrijden van de tijd wordt ons dagelijks door de gelaagde stedelijke structuur, letterlijk fysiek overgeleverd, maar het is alsof we met man en macht aan de klauwen van dit stedelijk weefsel willen ontsnappen - terwijl

de specifieke fysieke context van de stad, het bouwwerk dat de stad als geheel vertegenwoordigt, juist bijdraagt aan de kwaliteit en betekenis van architectuur. Architectuur geeft mede vorm aan het publieke karakter van de stad, maar andersom zorgt de samenhang tussen bebouwing, stadsstructuur en openbare ruimte voor de ruimtelijke grondslagen van wat we architectuur noemen. Dankzij de stad kan architectuur boven zichzelf uitstijgen, meer zijn dan de som der delen, daadwerkelijk onderdeel worden van een groter bouwwerk. Hoe hard we ons er ook tegen verzetten, met onze architectuur bouwen we mee aan het stedelijk complex.

De stad zelf biedt de beste informatie, kennis en ervaring die de ontwikkeling van de architectuur kunnen begeleiden. Zodra we de wisselwerking tussen de architectuur en de stad omarmen, ontdekken we dat we met onze ontwerpen plekken creëren, meewerken aan de vorming van het collectieve, fysieke geheugen van de stad en vormgeven aan een tastbare stedelijke structuur. De architectuur van de stad bezit een zekere autonomie en vormt, als stedelijke structuur, in feite het grootste monument, dat steeds nieuwe functies huisvest, bestendig is en de capaciteit bezit om het stedelijk leven telkens weer opnieuw vorm te geven. Per definitie is architectuur gerelateerd aan de collectieve, samenhangende stedelijke structuur en per definitie bepaalt deze mor-

fologische structuur, als stedelijk geheugen, de mogelijkheden van de stedelijke transformatie. Zien we de stad als een gelaagde en formele structuur, kunnen we de samenhang tussen architectuur, gebouwtype, programma, stadsstructuur en stedelijke ruimte niet meer herleiden tot een resultante van een aantal maatschappelijke factoren. Enkel het stedelijk patroon van Groningen zelf kunnen we dan nog zien als de oorsprong van het ontwerpen aan de stad.

Punt 4. De verantwoordelijkheid van de vakgemeenschap

De liefde voor de stad, de onontkoombaarheid van een voortdurende stadsgeschiedenis en het permanente karakter van het stedelijk weefsel - al deze condities zorgen ervoor dat wij als vakgemeenschap een grote verantwoordelijkheid hebben voor de stad. Willen we op een gepaste manier ontwerpen aan Groningen, zullen we onze vakkennis en -ontwikkeling moeten toewijden aan de ontwikkeling van de stad. Kunnen we ruimtelijke opgaven voeden met stedenbouwkundige, typologische en architectonische verkenningen, kunnen we de stad kortom weer als ons werkterrein zien, niet door van alles mogelijk te willen maken (een tegenwoordig zeer in zwang geraakte 'visie'), maar door, als bescheiden bijdrage aan de stad, kwaliteit en vakmanschap van elkaar te eisen, ook voor de uitvoering van ons werk? Niet alleen onze tekeningen of goede bedoelingen dragen immers bij aan een kritische definitie van het vak, juist het uitgevoerde project krijgt betekenis als onderdeel van het

bouwwerk van de stad. Wanneer we Groningen weer op het niveau van de Nederlandse architectuurstad willen krijgen, zullen we onszelf, ontwerpers, opdrachtgevers, beleidsmakers en overheden streng moeten toespreken om de liefde en betrokkenheid voor ons vak weer op een verantwoordelijke manier in ons werk tot uitdrukking te brengen. Wie dit manifest leest, kan denken dat we het vertrouwen in ons vakgebied hebben verloren. Niets is minder waar. Juist met de verbeelding van onze ontwerpen kunnen we particuliere belangen verzoenen met het publieke belang dat de stad belichaamt, vanuit de grondgedachte dat de stad per definitie een gemeenschappelijk bouwwerk is waarvan we allemaal de voordelen en kwaliteiten kunnen beleven. Het past ons vakgebied niet om ons daarbij af te sluiten van de omgeving en enkel op ons eigen werk gericht te zijn. In architectuurstad Groningen zullen we elkaar als vakbroeders keer op keer moeten aanmoedigen om de stad meer dan de som van onze gedeelde inspanningen te maken.

Het zou ons sieren als we ons weer gaan afvragen op welke wijze ons werk bijdraagt aan de stad. Pas als we ons eigen vak weer serieus nemen, kunnen we architectuur weer gaan zien als een creatief proces, als een culturele uiting, als een kritische bijdrage aan de constructie van de stad.

Groningen, 2016
Jeroen de Willigen
is stadsbouwmeester van
Groningen

Reacties op het Architectuurmanifest Groningen

Paul van Bussel

Met zijn manifest richt de Stadsbouwmeester zich tot zijn Groninger collega-architecten. In grote lijnen stelt hij dat we als architecten onze maatschappelijke verantwoordelijkheid moeten nemen en daar ben ik het mee eens.

Het is nu tijd om de volgende stappen te zetten. Dat begint met communiceren met de buitenwereld. Je doet het als architect tegenwoordig allang niet meer alleen, maar samen met besturen, ambtenaren, opdrachtgevers, bouwers, gebruikers en publiek. En dat is maar goed ook. Ik vind dat een vooruitgang. Het betekent ook dat we de verantwoordelijke grondhouding niet alleen als architecten moeten hebben, maar met zijn allen delen.

Dat betekent het eigen project zien als onderdeel van de stad; zien wat daadwerkelijk nodig is en daar zelf, en samen met anderen, mee aan de slag gaan. Waarbij pragmatisme meer wordt gekoppeld aan verbeeldingskracht. Dro-

men en theorieën horen getoetst te worden aan de praktijk, maar dat betekent nog niet dat je de beperkingen van de praktijk hoeft te aanvaarden. Dat is waar juist architecten sterk in (horen te) zijn. Dit pleidooi heb ik op verzoek van de Stadsbouwmeester al eerder mogen houden.

Ik zie kansen voor ons architecten om de gemeente concreet behulpzaam te zijn bij het scheppen van het juiste klimaat voor een daadwerkelijk ruimtelijk kwalitatieve stad.

De Stadsbouwmeester constateert dat Groningen alleen nog op papier een architectuurstad is. Ik zou die gedachte willen omdraaien: prima dat we geen architectuurstad meer zijn! Laten we ons met zijn allen focussen op inhoud, verantwoordelijkheid en bouwen aan de stad. Daaruit volgt de ruimtelijke waarde. En daarmee laat Groningen zich zien als een architectuurstad nieuwe stijl.

Paul van Bussel (De Unie Architecten) was lid van de welstandscommissie Groningen.

Angeniet Rubingh

“Ik probeer de zaken vanuit een integrale aanpak te benaderen. De stad is een collectief bezit. Bij de inrichting van de openbare ruimte hebben zowel burgers als deskundigen hun rol te spelen. Burgers moeten zich uit kunnen spreken over het programma van de openbare ruimte, deskundigen zijn er voor het ontwerp.”

Dit stond in de aankondiging van de lezing van de (onafhankelijke) Stadsbouwmeester Jeroen de Willigen voor de Vrienden van de Stad Groningen op 26 januari van dit jaar. In het gesprek dat de redactie van het Vriendenbulletin voorafgaand met hem had, gaf hij duidelijk blijk van zijn benadering als stadsbouwmeester “als je echt met een goede architect te maken hebt, moeten heel veel dingen in de stad wel kunnen: de monumentale status van de binnenstad is dan het kader voor het ontwerp”.

Kennelijk schort het aan goede architecten in en voor de stad, want deze zomer richtte Jeroen de Willigen zich met het *Architectuurmanifest Groningen* rechtstreeks tot de architecten.

In dit pamflet verzucht hij dat de kwaliteit van de ontwerpen en ook die van de uitvoering op een historisch dieptepunt zijn beland. “Onder invloed van politieke en maatschappelijke onlusten verliest de architectuur het van proceszorg en bouwmanagement; het ontwerpen en bouwen is amper aan elkaar gerelateerd. Ontwerp- en tekenbureaus zijn verworpen tot papieren bureaucratieën, bekomen zich niet om de uitvoering of bijdrage van hun architectuur aan de stad, gebruiken ‘marktwerking’ als verantwoording voor de opportunistische bedrijfsvoering. De stad is een publieke plek bij uitstek, waarin iedereen gebaat is bij een hoogwaardig ingerichte ruimte. Weloverwogen aandacht voor het ontwerp is van belang voor het wonen in de stad, voor de kwaliteit van leven, voor de waarde van de stad als geheel. Juist omdat de stad een collectief ‘bezit’ vertegenwoordigt, baart de huidige praktijk ons zorgen”.

Jeroen de Willigen pleit voor een grotere betrokkenheid van ontwerpers met aandacht voor de omgeving.

Het bestuur van de Vrienden onderschrijft zijn pleidooi van harte.

Gerard van de Poll, voorzitter van de Noorderplantsoenbuurt

Gerard van de Poll

Gerard is al meer dan 10 jaar actief in de bewonersorganisatie Noorderplantsoenbuurt en is nu waarnemend voorzitter. Een taak die hem als gepensioneerd directeur van een basisschool wel ligt. Hij is ook een poosje secretaris geweest, dat lag hem minder. Ik heb wat vragen voorbereid, maar dat lijkt bijna overbodig: Gerard vertelt enthousiast over wat er allemaal in de Noorderplantsoenbuurt speelt.

“We zijn meer dan vijfendertig jaar geleden begonnen, ik weet niet eens precies in welk jaar. Het was in de tijd dat overal in de stad bewoners zich organiseerden. Eerst waren er in onze wijk twee organisaties, die zijn al vrij snel samengegaan. We bestrijken nu het gebied tussen Noorderstationsstraat, het Noorderplantsoen, de Koninginnelaan en de spoorlijn. In totaal zo’n 2500 woningen. We hebben de indruk dat er wel waardering in de buurt is voor wat wij doen, anderzijds is het ook zo dat op de ledenvergaderingen vaak dezelfde 40 mensen komen. We geven vier keer per jaar een blad uit dat bij iedereen wordt bezorgd. De redactie daarvan is zelfstandig, de kosten worden gedekt door een bijdrage van het bestuur en door advertentieopbrengsten. Het bestuur bestaat uit 6 enthousiaste mensen maar we zijn wel op zoek naar uitbreiding, want dan kun je de taken wat meer verdelen. Er is erg veel te doen, we zijn met veel uiteenlopende dingen bezig.”

Zoals?

“Bijvoorbeeld de bouwplannen in de buurt. Vroeger kwamen we daar wel eens te laat achter en merkten we het pas wanneer een pand afgebroken werd. Maar nu heb ik een app-je waarop ik tijdig doorkrijg welke bouwaanvragen er zijn.”

Hoe werkt dat? vraag ik.

“Nou heel eenvoudig, je tikt je postcode in en geeft aan binnen welke cirkel je van bouwaanvra-

gen op de hoogte gehouden wilt worden. Iedereen kan het aanvragen. Alleen zou ik je wel aanraden even na te denken over de grootte van de cirkel. Ik gaf 500 meter op en dan krijg je wel heel veel binnen.” (Gerard woont aan de Grachtstraat en ontvangt nu ook alle aanvragen voor de Hortusbuurt)

Speelt er veel op dit moment?

“Ja, er zijn de afgelopen jaren nogal wat bouwplannen geweest waar wij ons mee bemoeid hebben. Wij proberen als bewonersorganisatie vooral in een vroeg stadium mee te praten. Wanneer het uiteindelijke resultaat ons of omwonenden niet aanstaat laten we het aan de bewoners om formeel bezwaar te maken. Die kunnen bij ons natuurlijk wel terecht voor advies, maar zij zijn de direct belanghebbenden. Zo hebben wij met gemeente, ontwikkelaar en architect overleg gevoerd over voorgenomen bebouwing op het binnenterrein van het Pythagorascomplex (tussen Louise Henriëttestraat en het

onvrede in het Pythagorascomplex

spoor). Dat leidde helaas niet tot overeenstemming, de omwonenden hebben nu bezwaar aangekend.

Bij de plannen voor de Noorderkerk ging het anders. Daar kregen we pas contact met de ontwikkelaar nadat de omwonenden met hun bezwaren tot aan de Raad van State waren gegaan. Bij garage Westend (op de hoek Tuinbouwdwarsstraat/Tuinbouwstraat) lag er een plan tot verbouw tot allemaal kleine studiootjes. Wij vonden dat geen wenselijke invulling. In een goed contact met de ontwikkelaar en de architect leidde dat tot een ander plan dat aan de meeste van onze eisen tegemoet kwam

en toch rendabel was voor de ontwikkelaar. Buurt tevreden en ontwikkelaar tevreden!”

Bestemmingsplan.

In de buurtvisie, gemaakt door een aantal buurtbewoners, staat onder andere dat de huidige bevolkingssamenstelling een goede is, hoewel sommige bewoners hier en daar het percentage studenten te hoog vinden.

“We liepen er in de buurt tegen aan dat er nogal wat initiatieven dreigden om bijvoorbeeld een schipperswoninkje te slopen en dan op die plek kleine studiootjes in drie of vier lagen terug te bouwen, diep de tuin in. Voor de Kerklaan is er nu als aanvulling op het bestemmingsplan vastgelegd, dat zulke stu-

dio's minimaal 50 m² groot moeten zijn.

Een grote verbetering is het nieuwe bestemmingsplan en ook het 'krimpfoliescenario' dat aan het bestemmingsplan is toegevoegd. Dat houdt in dat voor grote delen van de buurt niet meer afgeweken mag worden van de bestaande vorm en dat optoppen dus niet meer mag. Dat geeft de indruk, dat de gemeente goed naar de buurt luistert.”

Klopt dat?

“We hebben een goed contact met wethouder Roeland van der Schaaf. Met de benen op tafelgesprekken noemen we dat. Informeel, geen gedoe met notulen en zo. Ook met de stadsdeelcoördi-

Pythagorascomplex, binnenterrein

nator hebben we elke maand wel even contact en twee keer per jaar een officieel overleg. Ja, de verhoudingen zijn goed.”

Een heikel punt: parkeren.

Gerard is erg tevreden over hoe het parkeren nu geregeld is. Er was verdeeldheid bij de bewoners over het invoeren van betaald parkeren. De bewonersorganisatie heeft toen zelf onderzocht wie er in de buurt hun auto neerzette. Toen bleek dat 45% niet in de buurt woonde, was iedereen wel om. Nu is er van acht tot tien uur betaald parkeren ingevoerd, tot tevredenheid van de hele buurt.

Groenste buurt.

“Er is een aparte groep mensen bezig met een ambitieus plan: de

buurt in 2023 of op z'n laatst 2025 energieneutraal te krijgen. Er zijn 3 woningen als pilot genomen: een nieuwbouwwoning, een bovenwoning en een schippershuisje. Die moeten als voorbeeld voor de meeste woningen in de buurt gaan dienen. Er zijn warmtescans van gemaakt om er achter te komen, waar de 'lekken' zitten en wat daar aan te doen is. Er zit wel een bestuurslid in deze groep, maar die functioneert geheel zelfstandig en de groep genereert ook zijn eigen financiële middelen.”

En dan is er nog:

- de instelling van wij-teams (die moeten de zorg dichterbij huis brengen) waar de buurt bij betrokken is.
- die levensgevaarlijke achteruitrijdende vrachtauto's die aan de Kerklaan bij de Coöp 5 keer per

dag lossen, dat vraagt om actie.

- het project Leefstraat, met als doel de straat door de bewoners zelf te laten inrichten, tijdelijk af te sluiten voor autoverkeer en de sociale cohesie te verbeteren.
- de lang levende wens voor een buurtcentrum. Het Prinsentheater misschien?

Kortom, werk genoeg. Gerard is erg betrokken bij de buurt en zet zich op diverse terreinen in. Door zijn jarenlange ervaring heeft hij natuurlijk overal contacten en kent hij de wegen binnen gemeente en andere organisaties zoals woningbouwverenigingen. Toch vraagt hij zich zo nu en dan af of het niet goed is het stokje aan een volgende generatie over te dragen...

Kop Pythagorascomplex

het Westendcomplex

Krijgt Groningen wat het verdient?

een sfeerimpressie

11 Oktober 2016. De hal van het Gomarusscollege aan het Vondelpad in de Wijert stroomt vol met zo'n 100 bezorgde buurtbewoners: de actiegroep 'Groningen Verdient Beter' en de samenwerkende wijkverenigingen organiseren een voorlichtings- en discussieavond over de Ringweg Zuid.

De organiserende groepen voeren al geruime tijd actie om de plannen voor de aanpak van de zuidelijke ringweg van tafel of – op z'n minst – gewijzigd te krijgen. In het Vriendenbulletin van afgelopen april is door een interview met voorzitter Pieter Sauer van 'Groningen Verdient Beter' aandacht besteed aan de acties en alternatieve plannen.

De voorzitter van de wijkvereniging Rivierenbuurt, Geert Hoving, schetst voor de pauze nog maar eens de achtergrond van de plannen.

Omdat de Hogesnelheidslijn tussen Groningen en Amsterdam in 1995 werd afgeblazen kwam er ca 2 miljard euro vrij om het openbaar verkeer in stad en provincie te verbeteren (de Zuiderzeegelden). Overigens moest daar ook de bouw van het Forum uit bekostigd worden en nog zo wat andere zaken in de drie noordelijke Provincies. Voor de aanleg/aanpassing van de zuidelijke ringweg bleef ca 450 miljoen over, Rijkswaterstaat deed er nog zo'n 200 miljoen bij om het plaatje kostendekkend te maken. Hiervan is inmiddels 100 miljoen aan de voorbereidingen besteed.

Het eerste voorstel uit 2008 dat door stad en provincie wordt aangedragen om de ringweg te verbeteren gaat uit van gescheiden

verkeersstromen van het lokale verkeer en het doorgaande verkeer Amsterdam-Bremen. In 2009 blijkt dit plan vervangen door een plan met geïntegreerde verkeersstromen. Vanaf dat moment heten de inspraakavonden ineens informatie-avonden, maar dat kan toeval zijn. In 2014 tekent de minister het Tracébesluit en gaat de Groningse gemeenteraad akkoord met de plannen die uitgaan van geïntegreerde verkeersstromen.

In de pauze worden de twee (!) aanwezige raadsleden door de verontruste buurtbewoners bevroegd over hoe het zover heeft kunnen komen. Het raadslid van '100% Groningen' zegt met een motie in de raad te willen komen. Het raadslid van de PvdA wil de discussie in de raad heropenen als er nieuwe feiten op tafel komen. De (onafhankelijk) voorzitter van de avond, hoogleraar Dirk Slotboom, probeert een en ander in goede banen te leiden.

Na de pauze legt Pieter Sauer, voorzitter van 'Groningen Verdient Beter', uit dat al vanaf 2011 actie is gevoerd om alle partijen – Rijkswaterstaat, Provincie, Gemeente – op andere gedachten te brengen. Sinds eind 2015 beschikt 'Groningen Verdient Beter' over een plan, ontwikkelt door wegenbouwer Muijzert, dat alle doelstellingen van de zuidelijke ringweg realiseert en ook nog zo'n 270 miljoen goedkoper is. (In het artikel in het Vriendenbulletin van april is hier ook uitgebreid op ingegaan). In juni is een petitie aangeboden aan de Tweede Kamercommissie voor Infra en Milieu met 1000 handtekeningen en het

Muijzert-plan. De Rekenkamer is gevraagd om de plannen door te rekenen.

Inmiddels heeft bij de aanwezigen in de zaal de verontrusting plaatsgemaakt voor verbijstering: hoe kan dit? Wat kunnen we doen? De voorstellen die door de aanwezigen worden gedaan (Rekenkamer vragen, petitie met handtekeningen aan Tweede Kamer aanbieden) blijken door de actiegroep al te zijn uitgevoerd. De hoop van 'Groningen Verdient Beter' is gevestigd op de Raad van State.

In september 2015 hadden de bezwaren bij de Raad van State opgeleverd dat Rijkswaterstaat de plannen moet aanpassen. Er blijven echter nog steeds 5 bezwaren over: veiligheid (2 x), geluid, vleermuizen en loopbrug. Hierover is op 1 september jl. weer een zitting van de Raad van State geweest, waarin de partijen toelichting konden geven. De Raad van State moet binnen 6 weken uitspraak doen, maar heeft aangegeven dat ze de termijn met 6 weken verlengt. Uiterlijk 24 november 2016 moet er een uitspraak liggen.

De aanwezigen wordt gevraagd op de site van 'Groningen Verdient Beter' een petitie te tekenen die aan de Minister wordt aangeboden. Hierin worden de bezwaren samengevat: een te complexe weg op een te kleine ruimte, de bereikbaarheid van de binnenstad (en UMCG) onder druk, toename van wijkverkeer (omdat er 2 op en afritten van de ring verdwijnen). De uitgerokende tijdswinst voor een stoplichtloos Julianaplein is 1 minuut op het traject Groningen-Bremen. De files op de A28 Assen-Groningen zullen alleen maar langer worden.

Naschrift:

De Raad van State heeft op 18 oktober uitspraak gedaan.

De plannen mogen worden uitgevoerd. De tegemoetkoming van de Raad van State zit in het opleggen van gebruik van 'stil beton'. 'Groningen Verdient Beter' blijft actie voeren richting gemeenteraad en provinciale staten.

Reitdiephaven

Hiebo Muntinga

activiteiten en producten. Als zeilmakerij was het bedrijf vooral gericht op de scheepvaart, maar ook werden dekkleden vervaardigd voor agrarische bedrijven (binderkleden), spoorwegen (waggonkleden), schepen en dergelijke. De dekkleden werden waterdicht gemaakt door het canvas met teerolie te impregneren.

Vlak na de Tweede Wereldoorlog heeft de vader van Hiebo Muntinga het bedrijf van de familie Waterborg gekocht. In de jaren

vijftig breidde Waterborg uit met een tentenbedrijf, dat over het hele land tenten verhuurde voor evenementen. In het begin van de jaren zeventig heeft zoon Hiebo het bedrijf overgenomen. Toen werden ook nieuwe producten vervaardigd en verkocht zoals kunststof dekzeilen. Daarnaast kwam er een kampeerartikelen-tak (met buitensportartikelen voor klimmen en dergelijke) en een watersportartikelen-tak (jachtzeilen). Uiteindelijk bestond het bedrijf uit vier onderdelen: Waterborg Watersport, Waterborg Buitensport, Handelsonderneming Waterborg (dekzeilen, foliën, mestputten en zeilmakerij) en Waterborg Zonweringen. Muntinga kwam na zijn militaire dienst in het bedrijf. Daarnaast heeft hij een studie rechten afgerond. Toen hij voor de keuze stond in het bedrijf te gaan of een juridische loopbaan, koos hij voor het bedrijf. Begin jaren negentig ontstond er druk op de bereikbaarheid van

Een verrassing aan de noordwestkant van de stad: Reitdiephaven. Een jachthaven, op de pieren kleurrijke 'scandinavische' woningen, winkels en ook appartementenflats. Wonen, recreatie, en commercie in één project tot ontwikkeling gebracht. Reitdiephaven staat in de top dertig van Pinterest, een netwerksite waar deelnemers hun favoriete afbeeldingen (van wat dan ook) op kunnen 'pinnen'. Over Reitdiephaven spreek ik met Hiebo Muntinga die het initiatief heeft genomen tot de ontwikkeling van dit gebied.

Waterborg

Vrijwel elke Groninger kent of kende, in ieder geval van naam, het bedrijf Waterborg, gevestigd aan de Lage der A en ook in de A-straat. Het heeft 125 jaar in de binnenstad gezeten. Begonnen als zeilmakerij heeft het bedrijf zich allengs verbreed met andere

Bedrijf Waterborg aan Lage der A

winkels in de westelijke binnenstad waar Waterborg gevestigd was. De Westerhaven, die in de jaren zestig was gedempt, bood tot dan ruime parkeergelegenheid voor mensen die in de binnenstad moesten zijn. Maar met de ontwikkeling van het Westershavengebied als grootschalig winkelcentrum zou de parkeercapaciteit verdwijnen. Bestaande winkels zouden concurrentie van het nieuwe winkelcentrum gaan ondervinden. Muntinga realiseerde zich dat er iets moest gebeuren: hij dacht aan verplaatsing van het bedrijf, waarbij de sterke watersporttak tevens de ontwikkeling van een jachthaven in zicht bracht. Twee jachthavenlocaties waarvoor hij plannen had ingediend bij de gemeente vielen uiteindelijk af: de kop van het Damsterdiep bij de Oostersluis en de Zuiderhaven/Eendrachtskanaal.

Een nieuw plan

Met het afvallen van de locaties Damsterdiep en Zuiderhaven was de vraag: wat nu? De gemeente, met name in de persoon van wethouder mevrouw Joan Pieters-Stam, dacht mee met de plannen van Muntinga. De gemeente deed Muntinga in 1996 het aanbod het Reitdiephavengebied als jachthaven te ontwikkelen. Muntinga zou zijn commerciële activiteiten naar dit gebied mogen verplaatsen als hij zich committeerde aan de ontwikkeling van de jachthaven. Dat aanbod betekende een concessie van de gemeente want ingevolge de Nota Grootschalige Detailhandel was het ontwikkelen van dit type detailhandel aan de periferie niet toegestaan.

Muntinga heeft toen schetsen gemaakt voor de ontwikkeling van het Reitdiepgebied, met name het gebied rond de beoogde jachthaven. Over het projectontwerp was de gemeente zeer enthousiast.

Maandelijks werd de voortgang met de gemeente (stadsbouwmeester-eerst Maarten Schmitt, later Wim van Vondel en vertegenwoordigers op het gebied van vastgoed, financiën en planontwikkeling) besproken. Het idee en ontwerp van de kleurrijke pierwoningen was van Oving Architecten. Uiteindelijk heeft het, na het aanbod van de gemeente aan Muntinga in 1996, nog 13 jaar geduurd voor het project definitief gerealiseerd kon worden. September 2009 werd de overeenkomst met de gemeente tot realisatie van de havengebouwen en de aanleg van de haven zelf officieel getekend. Toen kon de bouw beginnen.

Het project bestaat uit de jachthaven, detailhandel en woningen. Toen het maritiem centrum (het gebouw met het gewelfde dak en de lange steigerpalen aan voor- en achterzijde, dat het havenkantoor, de havenwerkplaats, winkels, kinderopvang en fitness

omvat) werd voltooid in 2011 zijn de sportwinkels verplaatst vanuit de binnenstad. Vervolgens is de waterbak uitgegraven door de gemeente. Vanaf 2011 is het familiebedrijf begonnen met de exploitatie van de jachthaven. Daar zetelt zijn dochter Ella nu als havenmeester. Het water is in erfpacht voor de duur van 50 jaar, de steigers zijn eigendom van het familiebedrijf, inclusief 25 parkeerplaatsen en het havenkantoor. Reitdiephaven ligt aan de staande mastroute van Delfzijl naar Zoutkamp en Lemmer. Een zeer belangrijke vaarroute voor de recreatievaart. Van de passanten is zo'n 20-25% Duits, en 3-4% Engels.

Centrumvoorziening

Het Reitdiephavengebied met zijn detailhandel fungeert nu als centrumvoorziening van de uitbrei-

ding Reitdiep, tussen Dorkwerd en de stad. Uiteindelijk zullen hier 3000 woningen worden gerealiseerd. De relatieve ligging van dit centrum wordt nog beter wanneer de verplaatsing van de P+R Zernike naar een locatie, direct westelijk van Reitdiephaven tot stand is gekomen. Voor een goed functionerende P+R voorziening ligt de locatie in Zernike te veel terzijde, aldus Muntinga. De verbindingen met het centrum zijn met het ov uitstekend, met de fiets is het centrum in een kwartier te bereiken. Dat maakt het gebied ook aantrekkelijk voor de vestiging van een hotel. Dat zou, mits de hoogte beperkt blijft (plannen voor een zestig meter hoge toren zouden de kwaliteit van het gebied kunnen aantasten, niet alleen visueel maar ook voor de zeilvaart) de noordwestelijke 'toegangspoort' van Groningen nog kunnen versterken. Uiteindelijk blijft van de problemen met de perifere detailhan-

del, waar Muntinga bij de ontwikkeling van het project mee te maken had, niets meer over. De groei van de stad heeft de discussie hierover volledig ingehaald.

De realisering van het project heeft zo'n 17 jaar geduurd. De woningbouw is door TCN gerealiseerd. Met vastgoedontwikkelaar Ter Steege en de gemeente heeft Muntinga in een driepartijenverband de rest gedaan.

Met zijn pensioen in zicht heeft hij in 2010 de winkels verkocht aan een andere partij. Hoewel er natuurlijk wel tegenslagen waren, bijvoorbeeld dat het project twee jaar heeft stilgelegen als gevolg van de aanleg van een fly over in de Friesestraatweg, is Muntinga zeer enthousiast over de rol van de gemeente. "De verhouding was uitstekend, chapeau", zo zegt hij.

Het Reitdiephaven complex

“Wij onderscheiden ons door kennis, product en service”

Rudolf Kort

Toen ik de lezing van Rudolf Kort over zijn werk hoorde, was mijn interesse gewekt. Aan zijn kledingwinkel aan de Munnekeholm was ik altijd achteloos voorbij gelopen. Er zijn zoveel kledingzaken in de stad. Wat mij intrigeerde was dat ik me een zaak in dure Italiaanse maatpakken in Groningen niet zo goed kon voorstellen. Bestaat hier een markt voor in het redelijk kapitaalarme Groningen, zo vroeg ik me af..

Als ik de winkel in stap voor een afspraak staat de boel op zijn kop. Er wordt een nieuwe vloer gelegd en alles moet aan kant. Maar ik ben welkom en zo hoor ik van de geschiedenis van kledingwinkel Harvie waar Kort vanaf het begin in 1994 bij betrokken is. Harvie is een initiatief van een tweetal binnenhuisarchitecten die hun zaak aan de Munnekeholm hadden. Ze bedachten dat hun klanten ook te interesseren zouden zijn voor Engelse kostuums. Het naastgelegen pand waarin machinefabriek Boekholt gevestigd was geweest richtten ze in als kledingzaak. De naam ontleenden ze aan de Londense kleding-

maker Harvie & Hudson waar de vader van een van de beide firmanten altijd zijn kostuums had besteld. Maar hun verwachting kwam niet uit. De klanten bleken veel meer belangstelling te hebben voor Italiaanse merken. Begonnen met een standaardcollectie bleek er vervolgens vraag te zijn naar het Italiaanse maatpak. Daar is toen op in gesprongen.

Eigenaar

Kort komt in 1994 in loondienst bij Harvie. Zijn eerste winkelervaring deed hij op bij een groot warenhuis waar hij een tweejarige opleiding kreeg tot floormanager. Kort: “Het was een opleiding waarbij de communicatieve vaardigheden centraal stonden. We deden eindeloze rollenspelletjes. Het moeilijkste in mijn beroep is de communicatie. Kennis omtrent het product leer je wel tijdens je werk. Ik ben daarna terechtgekomen bij een kledingzaak en vervolgens bij het startende Harvie. In 2000 konden mijn vriendin en ik de zaak overnemen. De oorspronkelijke eigenaars werd het te druk met twee zaken. Met hen bestaat nog steeds frequent en goed contact. Ze zijn eigenaar van het pand gebleven en ze kijken mee met de zaak. Het is toch altijd een beetje hun kindje gebleven. We hebben dezelfde smaak en ze zijn voor ons een goed klankbord.”

Italië

“Wij bezoeken de Italiaanse kledingbeurzen, bekijken de collecties en maken afspraken voor een bezoek aan fabrieken en ateliers. De mooiste beurs is die te Florence, de Pitti Uomo, de beurs van de man. In het noorden van Italië zitten de wolfabrieken. Ze spoelen de wol met

bergwater. De productie is daar machinaal. In Zuid Italië rond Napels heb je de ateliers. Daar heb je het handwerk en worden voor 5000 tot 6000 euro maatpakken gemaakt.”

De markt

“We hebben twee collecties, de seizoenscollectie, gemaakt op basis van vaste maten en de maatcollectie om te laten zien wat je op maat kunt laten maken. We doen op maat pakken, jasjes, overhemden, truien, broeken, jassen, handschoenen en spijkerbroeken. We leveren een volledig pakket. Voor hij de deur uit gaat kunnen we onze klant compleet aankleden. Je krijgt een markt voor maatkleding doordat je je klanten in de winkel persoonlijk benadert. We verleiden mensen om wat moois te kopen.

Het is niet makkelijk in Groningen. Het laagje van de bevolking waar je het van moet hebben is flinterdun. Gelukkig hebben we ook veel klanten in de Randstad. Dat komt door de van mond tot mond reclame én doordat mensen die naar de Randstad verhuizen bij mij klant blijven. Ik ga dan voor de maat bij hen langs in het westen of als ze in Groningen moeten zijn komen ze op de zaak vaak ook buiten de openingstijden om. We hebben nooit overwogen om de zaak naar het westen te verplaatsen. Daar heb je met veel meer concurrentie te maken. Hier bijna niet.”

Crisis

“De crisis heeft bij ons ook toegeslagen. Klanten gingen failliet en die waren we in één keer kwijt. In onze bedrijfsvoering gingen we goed naar onze kosten kijken en onze voorraden in de gaten houden. De vinger moet continue aan de pols. De trend is dat mensen minder interesse hebben in kleding. Men legt bij het uitgeven van geld de prioriteit eerder bij vakanties en uit huis eten. En de prijs wordt steeds belangrijker. Ik heb nu ook vriendelijk geprijsde maatpakken vanaf 1000 euro. Als je wilt overleven is onderscheiden het sleutelwoord. Wij onderscheiden ons door kennis, door het product en door onze service. Onze winkel is heel persoonlijk, ik ben altijd heel persoonlijk met de mensen bezig”.

Het gemeentebestuur krijgt er van langs....

In de laatste donateurslezing van dit jaar op 17 november vindt architect Cor Kalfsbeek er geen doekjes om. De ruim 40 aanwezigen worden door de heer Kalfsbeek aan de hand van oude en nieuwe foto's meegenomen in zijn kijk op wat goede en slechte architectuur is. En dat vanuit zijn credo "goede architectuur is het resultaat van intelligentie en vakmanschap", toegespitst op de vraag: past het gebouw op deze plek? Het blijkt dat het daar nog wel eens aan schort in de gemeente Groningen.

De heer Kalfsbeek is uitgesproken in zijn mening over de gele steentjes in de binnenstad: het fundament van de stad, "dat doe je dus niet met geel". Maar zeker zo belangrijk is de invulling van de openbare ruimte. Als die doorloopt tot aan de gevel is het hem een gruwel. Aan het instemmende gemurmel te horen, werd dit door veel aanwezigen gedeeld. In het vervolg van 'de wandeling door de stad' neemt Kalfsbeek ons mee langs de grote nieuwe gebouwen in de stad, en passant geeft hij een exposé over stedenbouw en architectuur. Goede stedenbouwers zijn niet altijd goede architecten, omgekeerd geldt dat ook trouwens. Hij illustreert dat met het plan dat Gunnar Daan indertijd maakte voor de invulling van de

Grote Markt (dat het niet heeft gehaald, ondanks dat het de vakjuryprijs kreeg). Volgens Kalfsbeek is het een mooi ontwerp, maar niet op die plek; het (gerealiseerde) plan van Natalini zit stedenbouwkundig goed in elkaar, maar de architectuur getuigt van valse romantiek.

We lopen verder op de Grote Markt naar de nieuwbouw van Vindicat (een mooi blok, mooie stenen) maar een eerste klas fout van de opdrachtgever (de gemeente): een openbare ruimte als de Grote Markt vraagt om gebouwen die openbaar toegankelijk zijn. Andere missers van het gemeentebestuur volgens Kalfsbeek: het gele Hunzehuys naast het station en de fietsenstalling (stadsbalkon) ervoor die een meter te hoog ligt. Kalfsbeek benadrukt dat hij niet tegen nieuwbouw in de binnenstad is, in tegendeel. Maar dan wel op de manier die Grassi (bibliotheek) laat zien: 'nieuwbouw moet een basis zijn om de omliggende bebouwing omhoog te tillen'. Dat is gelukt bij het ontwerp van de bibliotheek, in tegenstelling tot de nieuwbouw van het Provinciehuis. Die zou in een suburbane omgeving prima passen maar niet in de binnenstad. In zijn verhaal stuit hij vaker op dit fenomeen: als de stad goede architecten aantrekt, houden die te weinig rekening met de ste-

denbouwkundige context. Het komt aan op een goed geformuleerde opdracht. Dat blijkt ook bij de invulling van de oostwand van de Grote Markt. De architect (Thomas Müller) heeft zijn sporen in de stad verdiend, maar zijn voorstellen voor de opvulling van de ruimte tussen Vindicat en de steeg naar de Nieuwe Markt passen niet in het centrum.

Uit de discussie na de pauze blijkt dat Kalfsbeek vindt dat de gemeente zich verkijkt op grootschaligheid. Naar zijn mening past het Forum naar zijn schaal niet in de binnenstad: de relatief kleine binnenstad wordt kapot gemaakt door een kolos van 40 meter hoog. En door dit gebouw is, ondanks dat de oostwand 'naar voren is gekomen', de diepte achter de bebouwing van de oostwand veel te klein. Jan Giezen (architect en adviseur van de Vrienden) vraagt aan Kalfsbeek of hij een idee heeft hoe je nog variatie kunt krijgen in het ontwerp van Müller, zodat het oorspronkelijke idee van een weerspiegeling van de zuidwand in de bouw van de oostwand, mogelijk wordt. Er ontstaat een geanimeerde discussie (er zitten meer architecten in de zaal) over de (on)mogelijke invulling van de oostwand: die loopt van het opperen van een nepgevel (niet Kalfsbeeks wereld) tot het gebruiken van alle drie de voorstellen van Müller, elk voor een derde deel, voor de gevel van het beoogde hotel. Dit laatste voorstel zorgde voor veel hilariteit in de zaal. Die kan echter niet verhullen dat de meeste aanwezigen zich zorgen maken over de invulling van de oostwand.

Misschien kan de gemeente Cor Kalfsbeek inhuren als coarchitect? Dat is eerder gebeurd.

De Hunze als kwaliteit in de stad

Francien van Soest

In het Provinciehuis spreek ik Francien van Soest, provinciaal beleidsadviseur ruimtelijke kwaliteit, erfgoed en landschap. Zij heeft een half uur voor me vrijgemaakt zodat ik haar een paar vragen kan stellen over de lezing die ze op 9 februari 2017 voor de Vrienden van de Stad Groningen zal geven. Ze heeft het druk net als veel andere medewerkers van de provincie.

Het verhaal van de Hunze is behoorlijk gecompliceerd. Oorspronkelijk stroomde de Hunze ten noordoosten van Groningen naar zee. Hij ontstong (en doet dat nog steeds!) aan de oostzijde van de Hondsrug. Langs de Hunze stonden oostelijk en noordelijk van de stad Groningen tal van versterkte huizen van borgmannen, zoals het Huis Selwerd, Cortinghuis, Vrydemahuis en Gronenborg. Deze lokale potentaten stonden de prefect bij die namens de bisschop van Utrecht de stad Groningen, liever nog het gehele Go-recht, bestuurde. Deze situatie duurde tot in de eerste helft van de 14e eeuw. Toen werden de borgen verwoest door Ommelanden Friezen in samenwerking met Groninger stedelingen. Men zag

echter wel het belang van Groningen als marktplaats. Na wat heen-en-weer golven van bisschoppelijke invloed en stedelijke belangen werd in 1405 Groningen baas in eigen huis. De stad Groningen lag oorspronkelijk dus niet aan de Hunze, maar aan de Drentsche Aa (Hoornsediëp). Rond 1400 werd met het graven van het Schuitendiep, tussen Waterhuizen en Borgham (ongeveer het huidige Noorderhogebrug), Groningen met de Drentse venen verbonden. Dit is in de stad het tracé Oude Winschoterdiep, Turfsingel en Boterdiep. Men bleef daarbij dus aan de oostzijde van de Hondsrug. De Hunzetak noordwestelijk van Waterhuizen werd van zijn watertoevoer beroofd, verlandde, en werd van geringe betekenis. Inmiddels heeft de stad zich in de twintigste eeuw uitgebreid tot over het oude Hunzetracé.

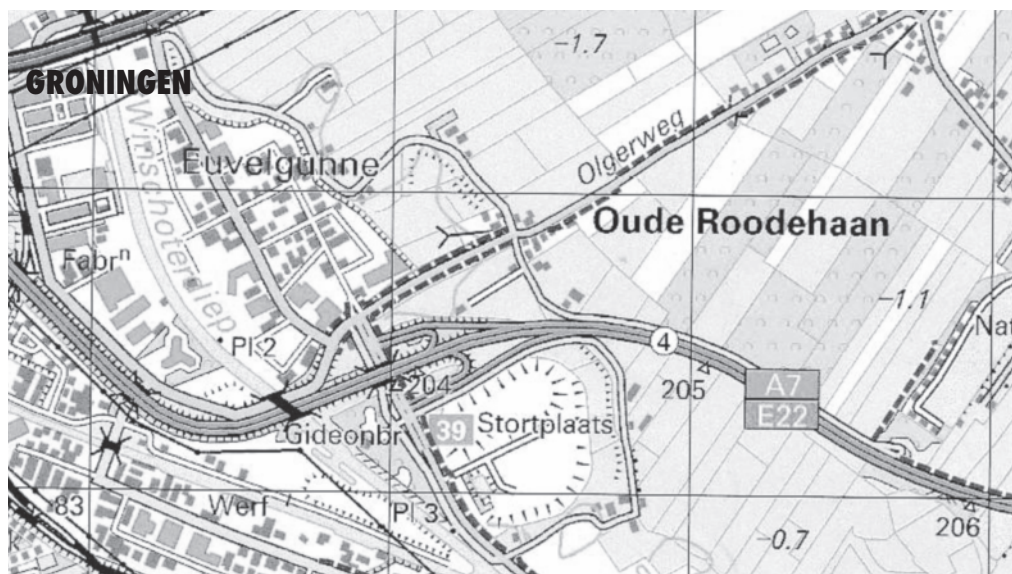
De lezing van Francien van Soest gaat onder andere over het historisch verhaal van de Hunze: de oorsprong op de Hondsrug in Drenthe, het tracé via het Zuidlaardermeer, de verschijning van de rivier in de stad Groningen en de uitstroom in zee via wat nu het Reitdiep heet. Door de eeuwen heen is de rivier door de mens voor allerlei doeleinden ge-

bruikt, heeft deze voor een grote economische voorspoed gezorgd en is de loop om allerlei redenen veranderd en omgelegd. Tegenwoordig is de Hunze op een aantal plekken vrijwel verdwenen maar laat hij ook op veel plekken nog sporen zien zoals in de Koningslaagte, maar ook in de stad zelf, zoals bij en in Euvelgunne, Noorderhogebrug en de wijk De Hunze. De wijk De Hunze is genoemd naar de rivier die vroeger door dit gebied liep. Een overblijfsel daarvan is het Selwerderdiepje, een afwateringssloot aan de rand van de wijk De Hunze op de grens met de wijk Van Starckenborg. Het Selwerderdiepje kronkelt vervolgens verder naar het noorden tot het bij Wierumerschouw in het Reitdiep verdwijnt.

Het Groninger Landschap en het Drents Landschap hebben plannen om de Hunze weer zo veel mogelijk terug te brengen in het landschap en zo nieuwe natuur te creëren. In Drenthe is de Hunze al veranderd van een gekanaliseerde naar een kronkelende beek. Het plan is ook om in de provincie Groningen de Hunze te herstellen. Het Groninger Landschap verwerft hiervoor gronden die deel uitmaken van de ecologische hoofdstructuur. Ook het tracé in de stad is dan van belang: hoe kunnen we de rivier weer meer zichtbaar maken in Groningen?

In haar lezing wil Francien van Soest ingaan op de Hunze als kwaliteit in de stad. Zij zal ingaan op de vraag: "wat zijn de kansen en mogelijkheden voor rivierherstel van de Hunze voor de kwaliteit van de stad?" Op een enthousiasmerende en inspirerende manier zal zij dit vraagstuk van allerlei kanten bekijken.

Bochten van de Hunze bij Euvelgunne en de Stortplaats

Activiteitenagenda

Donderdag 9 februari 2017
zal Francien van Soest spreken over

'De Hunze als kwaliteit in de stad'

Heerenhuis, Spilsluizen 9

Aanvang: 20.00 uur

Het plan van het Groninger Landschap 'Groningen: stad aan de Hunze' richt zich op het verbinden van de Hunze met het Reitdiep ter hoogte van Wierumerschouw. Op dit moment stroomt het Hunzewater via het Winschoterdiep naar het Eemskanaal van waaruit het gespuid wordt op de Eems. Op termijn moet een gedeelte van het water weer door de oostelijke stadsrand van Groningen naar het Reitdiep gaan stromen. Dit biedt nieuwe mogelijkheden voor ontwikkeling van de oostrand van de stad.

Francien van Soest vertelt het historisch verhaal over de Hunze en de mogelijkheden om de Hunze weer zichtbaar te maken in de stad.

Francien van Soest is provinciaal beleidsadviseur ruimtelijke kwaliteit, erfgoed en landschap bij de provincie Groningen

Speuren naar wereldtentoonstelling 1903

In de aanloop naar een tentoonstelling over J.A. Huizinga en zijn meubelfabriek 'Nederland', toegespitst op zijn aanwezigheid in de stad Groningen van 1889 tot aan de fusie in 1955 met Rodenberg, zijn de samenstellers op zoek naar alle mogelijk relevant materiaal over de Tentoonstelling van Kunst en nijverheid van 1903.

Deze 'wereldtentoonstelling' trok nationaal en internationaal grote aandacht. Een van de standhouders was de meubelfabriek 'Nederland' die met een stijlkamer naar ontwerp van Anton Johan Sanders goud won.

Ook Marinus van Zutphen (rond die tijd vermoedelijk als freelancer verbonden aan de 'Nederland') won zilver met een meubelontwerp.

De tentoonstelling werd georganiseerd door de Vereniging van Volksvermaken.

Helaas is het archief bij een brand tijdens de oorlogsjaren grotendeels in vlammen opgegaan, waardoor er slechts weinig materiaal is overgeleverd aan het nageslacht.

Het is echter aannemelijk dat er door de standhouders zelf en de bezoekers foto's en misschien zelfs wel films zijn gemaakt. En dat er ook ander documentatiemateriaal in laatjes en fotoalbums vergeten ligt.

De samenstellers zouden graag in contact komen met de eigenaars van dit unieke materiaal.
Reacties naar: info@meubelfabriekhuizinganederland.nl

BOEKHANDEL GODERT WALTER

oude ebbingestraat 53 - 9712 hc groningen - 050-312 25 23 - info@godertwalter.nl - www.godertwalter.nl

Palet van Groningen

Frans Westra, € 24,90 (tot 31-12-2016, daarna 29,90)

Van schilders, schrijvers en sporters, van Euroborg tot Eurosonic, van Groninger Museum tot het hoofdkantoor van de Gasunie, van de Reductie van Groningen tot de Zuiderzeelijn, van het toilet van Rem Koolhaas tot de Martintoren, van Aletta Jacobs tot Hendrik Werkman, van universiteit tot Bosatlas, van ranja tot jenever: dit is een boek bomvol smakelijk informatie over de stad Groningen.

Palet van Groningen presenteert ruim 220 hoogtepunten van de stad Groningen op het gebied van geschiedenis, kunst en cultuur. De rijkdom die de stad herbergt en die uit de stad voortkomt wordt hier in alfabetisch gerangschikte verhalen gebracht, waarbij elk verhaal ook nog een zijlijn kent. Illustraties en overzichten vergroten nog eens het kijk- en leesplezier.

Groningen bevalt

Martijn Jas, € 22,50

Dit boek vertelt over 33 geboren Groningers, onder wie Bert Vischer, Sharon Dijkema, Arjen Lubach, Egbert-Jan Weeber, Freek de Jonge, Bauke Mollema, Marianne Timmer, Klaas Knot, Imca

Marina, Jacques d'Ancona, Henk Helmantel en Jeroen Zoet over de onlosmakelijke band die zij met Stad en Ommeland hebben. Het zijn bijzondere verhalen die voor elke Groninger een feest van de herkenning zijn.

Historisch Jaarboek Groningen 2016

Diverse auteurs, € 17,50

Het Jaarboek is zowel bestemd voor een wetenschappelijk als een algemeen publiek. Dit veronderstelt enerzijds wetenschappelijke verantwoording en anderzijds leesbaarheid. De redactie streeft voor wat de onderwerpen in elke jaargang betreft naar spreiding in tijd en deelregio's.

Het Jaarboek bevat twee vaste rubrieken, één gewijd aan Cultureel Erfgoed (omvattend korte bijdragen over archeologie, landschap en monumenten) en één gewijd aan de belangrijkste publicaties in boek- of artikelvorm over bronontsluiting, geschiedenis in de meest brede zin, archeologie en historische geografie alsmede kunst- en architectuurgeschiedenis..

Sporen van het slavernijverleden in Groningen

Margriet Fokken, Barbara Henkes, € 15,00

De Gouden Eeuw in Nederland had een keerzijde in de vorm van

slavenhandel en slavernij. Dat gold ook voor Groningen, waar een eigen Kamer van de West-Indische Compagnie werd opgericht met een scheepswerf aan de Noorderhaven. Van daaruit voeren schepen naar de Afrikaanse kusten om tot slaaf gemaakte Afrikanen op te kopen en ze naar de overzijde van de Atlantische Oceaan te verschepen. Vooraanstaande Groningers investeerden in de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC), de West-Indische Compagnie (WIC) en in plantages in Suriname en op de Antillen.

Deze gids voert u langs ruim 60 locaties, gelegen langs een wandelroute in de stad en vier fietsroutes in de provincie.

Waar zijn onze intellectuelen gebleven?

Kees Willemen, € 17,50

Ze laten weer van zich horen: studenten en docenten die uiterst kritisch zijn over bestuurlijke en politieke ontwikkelingen op de universiteiten. Boze brieven, demonstraties en bezettingen zijn het resultaat. Op deze manier komen zij op voor de vrijheid van het onderwijs. Cartoonist Kees Willemen volgt en becommentarieert deze ontwikkeling al ruim 50 jaar. Dat leidde tot een ongelofelijke hoeveelheid scherpe tekeningen. Willemen maakte compromisloze commentaren op het universitaire leven. Tijd voor een bloemlezing, maar dan wel eentje die nauw aansluit bij de actualiteit. Daarom vroegen we juist studenten de beste tekeningen uit te zoeken. Die cartoons worden verzameld in deze bundel.

Bestuurssamenstelling

T. van der Meulen
(voorzitter)
C. J. A. Wessels,
(secretaris)
J. F. de Boer
(penningmeester)
P. J. E. Bootsma
M. L. Hintzbergen
J. van der Laan
E. M. Meisner
A. R. Rubingh
C. Slothouber
M. J. A. Vooijs
D.-A. Walsma

Hoe wordt u donateur?

U kunt u als donateur van de Vrienden van de Stad Groningen opgeven bij onderstaand correspondentieadres

Postbus 296
9700 AG Groningen

of via de website:
www.vriendenstadgroningen.nl
e-mail:
info@vriendenstadgroningen.nl

Bank: NL06 INGB 0000 4473 73

Minimum donatie
€ 15,00 per jaar

De Stichting Vrienden van de Stad Groningen

De Stichting Vrienden van de stad Groningen is opgericht in 1984.

We zetten ons in voor de ruimtelijke kwaliteit (belevingswaarde, gebruikswaarde, toekomst-waarde) van de stad Groningen.

We vragen aandacht voor het historisch karakter van de gebouwde en ingerichte omgeving, voor zover dat de belevingswaarde ondersteunt.

Middelen die we inzetten: bijdragen aan meningsvorming over architectuur en openbare ruimte door middel van lezingen, debatten en excursies.

Daarnaast participeren (mogelijk in overleg met andere partijen) in beleidsprocedures (overleg, zienswijzen, eventueel bezwaren bij gemeentelijk ruimtelijk beleid en het beleid van andere overheden).

We richten ons op de binnenstad maar geven daarnaast ook aandacht aan de stad Groningen als geheel en de ruimere context van de stad.

G r o e i n g a

